यथा मत्स्योऽद्भिरन्यः स्यात् सम्प्रयुक्तो भवेत्तथा । न गुणा विदुरात्मानं स गुणान् वेद सर्व्वतः ।
परिद्रष्टा गुणानान्तु संस्रष्टा मन्यते यथा । आश्रयो नास्ति सत्त्वस्य गुणसर्गेण चेतना । १०५९
सत्त्वमस्य सृजन्त्यन्ये गुणान् वेद कदाचन । सृजते हि गुणान् सत्त्वं चेत्रज्ञः परिपश्यति ।
संप्रयोगस्तयोरेष सत्त्वचेत्रज्ञयोर्ध्रुवः । इन्द्रियैस्तु प्रदीपार्थं क्रियते बुद्धिरन्तरा ।
निश्चक्षुर्भिरजानद्भिरिन्द्रियाणि प्रदीपवत् । एवं स्वभावमेवैतत् तद्बुद्ध्वा विहरेन्नरः ।
अशोचन्न प्रहृष्यंश्च स वै विगतमत्सरः । स्वभावसिद्धमेवैतत् यदिमान् सृजते गुणान् ।
ऊर्णनाभिर्यथा सूत्रं विज्ञेयास्तन्तुवद्गुणाः । प्रध्वस्ता न निवर्त्तन्ते प्रवृत्तिर्नोपलभ्यते । १०५९
एवमेके व्यवस्यन्ति निवृत्तिरिति चापरे । इतीमं हृदयग्रन्थिं बुद्धिचिन्तामयं दृढं ।
विमुच्य सुखमासीत विशोकश्छिन्नसंशयः । ताम्येयुः प्रच्युताः पृथ्वीं मोहपूर्णां नदीं नराः ।
यथा गाधमविद्वांसो बुद्धियोगमयं तथा । नैव ताम्यन्ति विद्वांसः प्लवन्तः पारमम्भसः ।
अध्यात्मविदुषो धीरा ज्ञानन्तु परमं प्लवः ।
न भवति विदुषां महद्भयं यदविदुषां सुमहद्भयं भवेत् । न हि गतिरधिकाऽस्ति कस्यचित् सकृदुपदर्शयतीह तुल्यतां । १०६०
यत्करोति बहुदोषमेकतस्तच्च दूषयति यत् पुरा कृतं । नाप्रियं तदुभयं करोत्यसौ यच्च दूषयति यत् करोति च ।

इति श्रीमहाभारते शान्तिपर्व्वणि मोक्षधर्म्मपर्व्वणि पाञ्चभौतिके सप्ताशीत्यधिकद्विशततोऽध्यायः ॥ २८७ ॥

॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ सुदुःखाच्च मृत्योश्च त्रसन्ते प्राणिनः सदा । उभयं नो यथा न स्यात्तन्मे ब्रूहि पितामह ।
॥ भीष्म उवाच ॥ अत्राप्युदाहरन्तीममितिहासं पुरातनं । नारदस्य च संवादं समङ्गस्य च भारत ।
॥ नारद उवाच ॥ उरसैव प्रणमसे बाहुभ्यां तरसीव च । सम्प्रहृष्टमना नित्यं विशोक इव लक्ष्यसे ।
उद्वेगं न हि ते किञ्चित् सूक्ष्ममपि लक्षये । नित्यतृप्त इव स्वस्थो बालवच्च विचेष्टसे । १०६१
॥ समङ्ग उवाच ॥ भूतभव्यं भविष्यञ्च सर्व्वमेतत्तु मानद । तेषां तत्त्वानि जानामि ततो न विमना ह्यहं ।
उपक्रमानहं वेद पुनरेव फलोदयान् । लोके फलानि चित्राणि ततो न विमना ह्यहं ।
अगाधाश्चाप्रतिष्ठाश्च गतिमन्तश्च नारद । अन्धा जडाश्च जीवन्ति पश्यास्मानपि जीवतः ।
विहितेनैव जीवन्ति अरोगाङ्गा दिवौकसः । बलवन्तोऽबलाश्चैव तस्मादस्मान् सभाजय ।
सहस्रिणोऽपि जीवन्ति जीवन्ति शतिनस्तथा । शोकेन चान्ये जीवन्ति पश्यास्मानपि जीवतः । १०६०
यदा न शोचेम हि किन्न नः स्यात् धर्म्मेण वा नारद कर्म्मणा वा । कृतान्तवश्यानि यदा सुखानि दुःखानि वा यन्न विधर्षयन्ति ।
यस्मै प्राज्ञाः कथयन्ते मनुष्याः प्रज्ञामूलो हीन्द्रियाणां प्रसादः । मुह्यन्ति शोचन्ति तथेन्द्रियाणि प्रज्ञालाभो नास्ति मूढेन्द्रियस्य ।
मूढस्य दर्पः स पुनर्म्मोह एव मूढस्य नायं न परोऽस्ति लोकः । न ह्येव दुःखानि सदा भवन्ति सुखस्य वा नित्य शो लाभ एव ।